

Metin ZAFER (2023). Afetlerde Sosyal Hizmet: Kovid-19 Afet Salgını ve Yaşlılar.

Kadim Akademi SBD, C (7) S.1, s. 37-50.

DOI Numarası/DOI Number: 10.55805/kadimsbd.1289861

Makale Türü / Article Type: Derleme

Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 30.04.2023

Makale Kabul Tarihi / Accepted Date: 10.06.2023

AFETLERDE SOSYAL HİZMET: KOVİD-19 AFET SALGINI VE YAŞLILAR¹

Metin ZAFER²

“Esasen sosyal hizmet mesleği bir afet ve acil durum çocuğu olarak tarih sahnesine çıkmıştır.” (Akbaş, 2015: 169).

Özet

Yaşlılık diğer bir ifade ile yaşlanma, sosyal hizmetin doğal olarak önemli çalışma alanı olmaktadır. Diğer taraftan sosyal hizmet için, afetler başlı başına önemli bir çalışma alanı olarak görülmektedir. İnsanların fiziksel, psiko-sosyal ve ekonomik olarak olumsuz etkilemesinin yanı sıra hayata dair varoluşsal riskler taşımamasından dolayı afetler, sosyal hizmet özelinde fazlasıyla çalışması gereken bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda 2019 yılının son çeyreğinde Çin’in Hubei eyaletinin Wuhan kentinde vakaların başlamasının hemen birkaç ay sonra, tüm dünyayı etkisi altına alan kovid- 19 salgını, 30 Ocak 2020’de “uluslararası boyutta halk sağlığı acil durumu” olarak sınıflandırmıştır. Çin’in hemen ardından, 113 ülkede kovid-19 vakalarına rastlanması ile 11 Mart’ta küresel salgın (pandemi) olarak tanımlanmış ve epidemik birer afete dönüşmüştür.

Tüm afetlerde olduğu gibi salgın afetinde de daha çok engelli ve 65 yaş üstü kişiler etkilenmişlerdir. Yaşlıların afete bağlı en başta fiziksel ve psikolojik sağlık sorunları olmak üzere, yaş ayrımcılığı, sosyal dışlanma, ihmal,

¹ Bu makale, Prof. Dr. Fethi Güngör’ün danışmanlığında devam eden “Yaşlıların Covid-19 Salgını Sorunlarıyla Başetmesinde Ekosistem Yaklaşımının Rolü: Pendik Örneği” başlıklı doktora tez çalışmasının kuramsal çerçevesinden faydalanılarak üretilmiştir.

² Dts., Yalova Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyal Hizmet Doktora Programı, metinzafer2344@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2360-1162

yalnızlık, sosyal izolasyon gibi pek çok yaşlılığa özgü sorununu pekiştirmiştir. Üstelik toplumlarda gizil olarak var olan yaşlılara yönelik ihmal, ayrımcılık, dışlanma ilk defa salgınla birlikte bu kadar uluslararası mecrada görünür hale gelmiştir. Özellikle Batı toplumlarında yaşlılar ölüme terk edilmiş, kimi devletlerin üst makamlarınca değersizleştirilerek ötekileştirilmişlerdir. Aynı zamanda medyanın salgın sunumundaki söylemleri, yaşlılarda korku ve endişenin artmasında etkili olmuştur. Sosyal medyada ise gençler tarafından yaşlılar ayrımcılık ve alay konusu olmuşlardır. Çalışmada temel amaç kovid-19 afet salgınında yaşlıların sosyal hizmet müdahalesine olan ihtiyaçların belirlenmesidir. Bu bağlamda afetlerde özelde kovid-19 salgının neden olduğu afetin, sosyal hizmet boyutuyla yaşlılar ile ilgili temel insan hakları çerçevesinde gerekli müdahalenin yapılmasını gerektirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Afet, Epidemik, Kovid-19, Sosyal Hizmet, Yaşlılar.

SOCIAL WORK IN DISASTERS: COVID-19 EPIDEMIC AND THE OLD-AGES

Abstract

Old-age, in other words, aging is naturally an important field of study of social work. On the other hand, disasters are seen as an important field of study for social work. Disasters appear as an area that needs to be worked on especially in social work, since they affect people physically, psycho-socially and economically, as well as carry existential risks to life. In this sense, in the last quarter of 2019, a few months after the start of cases in Wuhan, China's Hubei province, the covid-19 epidemic, which affected the whole world, was classified as an "international public health emergency" on January 30, 2020. Immediately after China, covid-19 cases were detected in 113 countries, and it was defined as a global epidemic (pandemic) on March 11 and turned into an epidemic disaster.

As in all disasters, people with disabilities and over the age of 65 were mostly affected in the epidemic disaster. It has reinforced many old-age problems such as age discrimination, social exclusion, neglect, loneliness, social isolation, especially physical and psychological health problems of the old-age due to disasters. Moreover, the neglect, discrimination and exclusion of the old-ages, who potentially exist in societies, have become so internationally visible for the first time with the epidemic. Especially in Western societies, the old-ages have been left to die and have been marginalized by being devalued by the higher authorities of some states. At the same time, the media's discourse on the epidemic has been effective in increasing fear and anxiety among the old-ages. Young people discriminated against and ridiculed the old-ages on social media. The main purpose of the study is to determine the needs of the old-ages for social work intervention in the covid-19 disaster epidemic. In this context, necessary interventions should be made in disasters, especially in the covid-19 epidemic, within the framework of basic human rights related to the social service dimension of the old-ages.

Keywords: Disaster, Epidemic, Covid-19, Social Work, Old-Ages.

GİRİŞ

Yaşlılık içinde farklı anlamları barındıran, kronolojik, sosyolojik, psikolojik, ekonomik boyutları olan, aynı zamanda başta sağlık problemleri olmak üzere pek sorunu içeren, yaşamın son evresi olarak kabul edilen bir dönemi ifade etmektedir. Ayrıca kültürel anlamının toplumdan topluma değişim gösterdiği bir olgu olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Sağlık bilimlerinden sonra sosyal bilimlerin araştırma sahasında yer bulan yaşlılık, başta geriatri ve gerontoloji olmak üzere sosyoloji, psikoloji, sosyal politika, sosyal hizmet gibi geniş bir bilimsel yelpazede çalışma konusu olarak, multidisipliner yaklaşımla ele alınan akademik bir yapıya dönüşmüştür (Ceylan, 2015, 30). Bu bağlamda sosyal hizmet mesleği kişilerin temel hakları, problemlerinin çözümü, başatma kapasitelerinin artırılması ve daha da önemlisi risk altındaki grupların korunmasına yönelik pek çok amacından bahsedilebilir. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda yaşlıların sosyal hizmet özelinde, önemli bir çalışma alanı olmasını elzem kılmaktadır (Duyan, 2010, 10-11; Yıldırım ve Şahin, 2020, 92).

Diğer taraftan afetler, toplumların varoluşu için önemli bir tehdit olmakla birlikte, insanların fiziksel sağlığına, psikolojik iyi oluşuna, çevresel bağlarına, ekonomik durumları ve hayata dair birçok kaybını ifade etmektedir. Bu nedenle afet konusunda sosyal hizmet, bireyin tam iyilik halinin sağlanması ile şüphesiz doğrudan ilişkilidir (Tuncay, 2004, 23). Bu anlamda 2020 yılında, tüm dünyayı etkisi altına alan ve epidemik birer afete dönüşen, kovid-19 salgını yaşanmıştır. Salgının epidemiyolojik yapısı gereği yaşlılar diğer yaş gruplarına oranla kovid-19 salgınına daha zor şartlar altında deneyimlemişlerdir. Bir başka açıdan yalnızlık, yoksulluk, dışlanma ve ayrımcılık gibi sorunların merkezinde bulunan yaşlılar, salgının başlamasının hemen ardından, fiziki izolasyonun başlaması ile birlikte, toplum tarafından şiddetli ayrımcılığa maruz kalmışlardır. Bu olumsuz tutum ve davranışlar tüm yaşlıları baskı altına alıcı söylemsel pratikleri içeren köklü yaş ayrımcılığına neden olmuş ayrıca bu sorunlarını pekiştirmiştir (Morrow ve diğ., 2020, 2; Varışlı ve diğ., 2020, 1229).

Diğer taraftan salgının yayılımını azaltmak için ülkelerce alınan karantina kararları, her ne kadar yaşlıları enfeksiyona karşı korumuş olsa da o süreçte yaşlıların sosyal bakım ve sağlık hizmetlerine erişimini engellemiştir. Ayrıca salgının Avrupa'ya yayılımından hemen sonra hasta olanların izole edilmemesi, hastalığa ilişkin testlerin yapılmaması gibi pek çok ihmalden dolayı binlerce yaşlı hayatını yitirmiştir (Chen, 2020, 983-984; Gauriat, 2020).

Böylece çalışma, öncelikle afetlere karşı sosyal hizmetin rolünün ortaya konulmasını ve kovid-19 salgınının afet boyutuna dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada temel amaç ise kovid-19 afet salgınında yaşlıların sosyal hizmet müdahalesine olan ihtiyaçların belirlenmesidir. Bu amaçlar doğrultusunda çalışma ile yaşlıların olası afet salgınlarında, sorunlarının ve ihtiyaçlarının

bilinirliğini ön planda tutarak, ilgili literatüre ve uygulama alanına katkı sunmayı amaç edinmektedir.

1. Yaşlanma ve Yaşlılık

Yaşlılık ve yaşlanma kavramları, yaşanan coğrafya ve kültürün yanı sıra, yaşanan dönemin gereklerine göre çeşitli anlamlar taşıması nedeniyle, genel bir tanımının yapılması oldukça zordur (Fiğan ve Özdemir, 2020, 1). Gerontoloji ve geriatri alanlarında sıklıkla ifade edilen "yaşlılık", "yaşlanma" ve "ihtiyarlık" kavramlarına bakıldığında, genellikle birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmektedir (Beğer ve Yavuzer, 2012, 1). Fakat bu üç kavram birbirinden farklı anlamlar taşımaktadır. Bu bağlamda yaşlılık, sosyolojik bir olgu olarak görülürken, yaşlanma doğum ile başlayan ve yaşamın sonuna kadar organizmanın fonksiyonlarının azalmasıyla ortaya çıkan, normal bir süreç olarak görülmektedir (Abay, 2020,188). İhtiyarlık kavramı ise daha ziyade ileri yaşa bağlı olarak, toplumsal ve kültürel ilişkileri ifade etmektedir (Beğer ve Yavuzer, 2012, 1).

Diğer taraftan zamanın birer fonksiyonu olarak tüm varlıkların doğada zamana bağlı aldıkları mesafeler, canlı ve cansız varlıklarda çeşitli terimlerle ifade edilmektedir. Nitekim bu durum cansız varlıklarda aşınma, yıpranma veya eskime terimleri ile ifade edilirken, organizmalarda ise yaşlanma olarak ifade edilmektedir. Fakat yaşlılık kavramı olarak, insan ve insan dışındaki diğer tüm canlılardan ayrı bir anlam taşımaktadır. Bu durum diğer canlılarda daha çok biyolojik ve fizyolojik süreçlerle ilişkilidir ve aynı zamanda hiçbir sosyal anlamda içermez. Ancak insanda yaşlılık anlamı olarak, fizyolojik ve biyolojik değişimlerin yanı sıra, toplumsal ve kültürel anlamları da içermektedir (Duyar, 2008, 9). Bu haliyle genel olarak yaşlılık kavramı kronolojik, sosyolojik, psikolojik, biyolojik ve fizyolojik boyutları bulunan ve bireydeki değişimleri konu edinen bir kavramdır. Bir başka açıdan yaşam konusundaki kayıplar, çöküşlerle ifade edilen yaşlılık kültürel, çevresel ve ekonomik nedenlerin hazırladığı bir sonuç olarak görülmektedir (Arpacı, 2005, 15).

2. Sosyal Hizmet Bağlamında Yaşlılık

"Sosyal hizmet sosyal değişimi ve gelişimi, toplumsal bağlılığı ve insanları güçlendiren (ekonomik, politik, sosyal, eğitimsel, cinsiyet ya da ruhsal yönlerden birey ve cemiyetleri geliştiren) ve özgürleştiren uygulama bazlı meslek ve akademik disiplindir. Adli prensipler, insan hakları, ortak sorumluluk ve farklılıkları kabul etme sosyal hizmet için merkezdir. Sosyal hizmet teorileri ile desteklenen, sosyal bilimler, insanlık ve yerel bilgiler, sosyal hizmet yapıları ve insanları birleştirerek hayat zorluklarını tespit eder ve esenliği geliştirir." (IFSW, 2014).

Bu tanım doğrultusunda sosyal hizmet açısından yaşlı bireyler için insan hakları ve sosyal adalet ilkelerinin gözetilerek, toplumsal katılım sağlandığı aynı zamanda beklentilerini de kapsayan, bir uygulama alanı olmasını gerektirmektedir (Tekindal, 2019, 67). Sosyal hizmet

bakımından yaşlılık iki boyutta ele alınmaktadır. İlk olarak yaşlılığın akademik birer disiplin olması, ikincisi ise mesleki çalışma alanı olması sosyal hizmeti doğal uygulama alanına dönüştürmektedir (Abay, 2020, 207). Yaşlı refahı alanına ilişkin sosyal hizmet uygulamalarının temel mantığı yaşlılığı toplumsal bir sorun olmaktan çıkarıp, yaşlıların sosyal hayata katılımının desteklenmesini sağlamaktır (Duyan, 2019, 127).

Gelişim evrelerinin sonuncusu olarak yaşlılık, diğer evrelerden ayrılarak geriye doğru giden ve ölümden hemen bir önceki basamak olarak görülür. Bu nedenle çocukluk dönemine benzer şekilde, yaşlılık döneminde de özel bakım ve ilgiye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu durum yaşlılık dönemine özgü hizmetlerin geliştirmesini zorunlu kılmaktadır (Yıldırım ve Şahin, 2020, 55).

Diğer taraftan sosyal çalışmacıların yaşlılarla çalışma konusunda uzmanlaşmaları gerekmektedir. Froggatt, (1990, 123-124) bu kapsamda beş ana hedef doğrultusunda sosyal sosyal çalışmacıların ilerlemesi gerektiğini ifade etmiştir;

Hayatlarının son evresinde olan aileler ile ilgili bağımlılık ihtiyaçlarına ilişkin anlayış ve bilgi geliştirmek.

Kurumsal ve resmi sosyal hizmet uygulamalarında yaşlıların sosyal destek ağları ile anlayışlı ve uygun bir yöntemle sorumluluğu paylaşmak.

Sosyal yönden çok çeşitli bireysel becerileri geliştirerek, genç aile ve diğer gruplarda öğrenilmiş olan becerileri ile birlikte tam müdahale yöntemleri kazanmak.

Yaşlılar ile ilgili sunulan hizmetlere ilişkin, sosyal hizmet uygulamasında yaşlılarda değişimin gerçekleştirilmesi için sosyal hizmet sunucuların gelişim ve eğitime etki etmek.

Yaşlılar ile ilgili politikalara öncülük ederek, yaşlı ayrımcılığı ile mücadele etmek.

Bu anlamda sosyal hizmet hem disiplin hem de meslek olarak, yaşlı refah alanından ayrı düşünülmemeyeceği gibi, aynı zamanda yaşlı bireylerinde sosyal hizmete fazlasıyla duyulan ihtiyaçları yadsınamayacağı ortadadır.

3. Kovid-19 Epidemiyolojisi

Kovid-19, SARS ve MERS salgınları koronavirüs kaynaklı olmasının yanı sıra birçok özelliklerinin de benzer olmasına karşın, genetik açıdan yapısal farklılıklarda ayrılmaktadırlar (Akkuş, 2020, 1). 31 Aralık 2019 yılında Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), Çin'in Hubei eyaletinin Wuhan kentinde, tespit edilen fakat nedeni bilinmeyen pnömoni vakalarında meydana gelen bir küme konusunda bilgilendirildi. Sonrasında 12 Ocak 2020'de elde edilen vaka örneklerinde yola çıkılarak, yeni bir tip koronavirüs olduğu ortaya çıkmıştır. Böylelikle SARS- CoV-2 ve bununla ilintili hastalık olarak, kovid-19 ismi ile adlandırıldı (İşsever ve diğ., 2020, 1). Kovid-19 DSÖ tarafından, 30 Ocak'ta "uluslararası boyutta halk sağlığı acil durumu" olarak sınıflandırmıştır. Salgının ilk başladığı Çin'den sonra, 113 ülkede kovid-19 vakalarının görülmeye başlaması ile beraber, virüsün

yayılımı ve şiddeti de dikkate alınarak, 11 Mart'ta küresel salgın (pandemi) olarak tanımlanmıştır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020, 5).

Kovid-19 yapısal olarak insanları enfekte ettiği bilinen yedinci koronavirüs türüdür. Diğer taraftan yeni tip koronavirüs %70 oranında SARS ile benzer yapıdadır (Hui ve diğ., 2020, 264; Zhu ve diğ., 2019, 727). Öncelikle vakalarda ateş, nefes darlığı ve radyolojik bilateral akciğer pnömonik filtrasyonu ile uyumlu bulgulara rastlanmıştır. DSÖ ve Çin tarafından sunulan raporlar genel olarak vakalarda, ileri yaştakiler ile ona eşlik eden sistemik hastalıkları bulunan; hipertansiyon, kronik akciğer hastalıkları, diyabet, kardiyovasküler hastalıklar ve kanser hastalıkları, olmak üzere diğer immünyüpresif durumları bulunan kişilerde gerçekleşmiştir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020, 8). Kovid-19 diğer koronavirüsler gibi RNA virüslerin çoğalması ve yayılması sırasında çeşitlilik gösteren genomlar sebebiyle, orijinal virüsten farklı olarak mutasyonlu varyant virüslere dönüşmektedirler (Klimud, 2021).

4. Kovid-19 Salgınının Afet Boyutu

Afet ile ilgili birçok tanımlama olmakla birlikte afet, herhangi bir toplumun genelinde ya da önemli bölümünde; sosyal, ekonomik, psikolojik etkilere ve çevresel kayıplara neden olan, aynı zamanda günlük hayatı durağanlaştıran veya kesintiye uğratmasının yanı sıra yerel imkânlarla üstesinde gelmenin çoğu zaman mümkün olmadığı durumlar olarak ifade edilmektedir (AFAD, 2022). Bu haliyle kovid-19 salgınının afet boyutuna bakıldığında, dünya toplumunun tamamına yakınına etkilediği, sosyal, fiziksel ve ekonomik kayıplar doğurduğu, insan faaliyetleri ve yaşamlarını kesintiye uğrattığı ve etkilenen toplumlarda başatme kapasitelerini aşarak yardıma ihtiyaç duyulmasına neden olmuştur. Afet tanımını tamamıyla kapsayan Kovid-19 salgını bu anlamda biyolojik birer afete dönüşmüştür.

İster doğal kaynaklı olsun ister biyolojik silah laboratuvarında olsun, insanlığa etki etmesi nedeniyle bölgesel veya küresel biyolojik hastalığa bağlı afetler yaşanmaktadır (Tercan, 2020, 47). Bu nedenle herhangi bir epidemik hastalığın belli bir popülasyonda anormal derecede yayılımının olması pandemik afetlere neden olmaktadır (Demir, 2021, 10).

5. Kovid-19 Afet Salgınında Yaşlıların Durumu

Afet ve acil durumlarda yaşlıları zarar görebilir ve kırılgan olarak değerlendirmemiz de birçok faktör etkili olmaktadır. Afetlerde bilhassa engelli ve yaşlılar çok daha fazla etkilendikleri için, özel destek ve koruma ihtiyacı duymaktadırlar (Eldar, 1992,355). Aynı zamanda yaşlılar, yalnızca afet esnasında değil, hazırlık, müdahale ve iyileşme aşamalarında da savunmasız ve kırılgan bir grup olduğu unutulmamalıdır (Cornell ve diğ., 2012, 49).

Tüm afetlerde olduğu gibi kovid-19 salgınında da dezavantajlı, savunmasız gruplar daha belirgin olarak etkilenmişlerdir. Afet özelinde risk, tehlike ve savunmasızlık kavramları son derece önemlidir. Çünkü afetin büyüklüğünün belirlenmesinde tehlike ve savunmasızlık doğru orantılıdır

(Demir, 2021, 5). Düşmanca bir ortamın ortaya çıkardığı etkilerle başa çıkamamak anlamına gelen savunmasızlık, toplumsal yaşamda bireyin karşı karşıya kalacağı sorunlarla baş edecek çeşitli sınırlılık ve imkânlarının olmamasıdır. Bu yönüyle yaşlılar afetlerde konumları gereği savunmasız bir grup olarak görülmektedir (İnce, 2020, 187; Ciurean ve diğ., 2013, 4).

Kronik sağlık sorunları, fiziksel aktivitenin bozulmuş olması, ekonomik ve sosyal sınırlamalar afetlere hazırlık ve afet sırasında yaşlıların uyum sağlaması nedeniyle yüksek risk altındadırlar (Fernandez, 2002, 67). Yaşlılar diğer afet mağdurlarına oranla taşımış oldukları farklı kırılganlıklar; bağımsızlığa yönelik tehditler, gereksinim durumu, kayıp algısı, psikolojik etkiler, mortalite ve morbidite bunlardan birkaçını oluşturmaktadır (Ngo, 2001, 80). Nitekim kovid-19 salgını diğer yaş gruplarına göre yaşlı nüfus her yönüyle daha orantısız bir şekilde deneyimlemektedirler. Bu durumun hiç kuşkusuz en önemli kanıtı kovid-19 salgınına bağlı ölümlerin %81'den fazlasını 65 yaş üzeri kişilerden oluşmasıdır (CDC, 2021).

Bir başka açıdan salgının epidemiyolojik yapısının yaşlılar açısından getirmiş olduğu olumsuzlukların yanında, salgının hemen başında karantina ve fiziki kısıtlamalar, yaşlılıkla fazlasıyla gereksinim duyulan fiziksel aktivitenin azalmasına neden olmuştur. Özellikle bu durum sağlıklı yaşlanma ve aktif yaşlanma açısından önemli bir sorun olarak görülmüştür. Besinlere ulaşmada yaşanan zorluklar, açık hava ve güneşe olan temasın azalması, izolasyonun getirmiş olduğu yalnızlık, depresyon, dezenformasyon, yaşlılarda eşlik eden diğer hastalıklarla mücadelede sağlık kuruluşlarına erişimde yaşanan zorluklar, toplumda ve medyada yaşlı ayrımcılığı gibi yaşlıların salgın sürecinde maruz kaldıkları birçok sorundan söz edilebilir (Demir, 2022, 7).

6. Salgın Özelinde Yaşlılara Yönelik Ayrımcılık ve İhmal

Salgın sürecinin bize göstermiş olduğu en önemli sonuçlardan biri artan yaş ayrımcılığı ve bu ayrımcılık ile mücadele etmektir (Demir, 2022, 10). Salgının Batıda yayılımının başlamasında kısa bir süre sonra yaşlılara yönelik pek çok ihmal, ayrımcılık örnekleri görülmüştür. İngiltere'de yüzlerce yalnız yaşayan yaşlının evlerinde öldüğünün belirlendiği ve bazı cesetlerin çürümeye başladığı görülmüştür (Haber 7, 2020). Yine Fransız Milletvekili Ciotti hastanelerin kapasite yetersizliği gibi bahanelerle kasıtlı olarak yaşlıların hastanelere alınmayarak yaşam destek evlerinde bulunan yaşlıların ölüme terkedildiğini ifade etmiştir. Yine İtalya Liguria bölgesi valisi sosyal medyada; "Her kovid-19 ölümü, her ne kadar bize acı verse de şunu göz ardı edemeyiz. Dün sadece Liguria'da ölen 25 kişiden 22'si yaşlı hastalardı. Bu kişiler emekliliklerini yaşayanlar. Ekonomideki üretim için vazgeçilemez değiller" şeklinde bir açıklamada bulunmuştur (Euronews, 2021). Benzer bir ifade de bulunan Teksas eyalet valisi ekonomik olarak yaşlıların vatanseverlikte bulunarak kendi çocuk ve torunları için kendi başlarının çaresine bakmaları bu anlamda fedakârlıkta bulunmaları gerektiğini ifade etmiştir (Altın, 2020, 52-53).

Diğer taraftan salgının başlaması ile birlikte pek çok örneğini gördüğümüz ihmal ve ayrımcılığın en belirgin göstergesi haber başlıklarında kendini göstermiştir. "Yaşlı bakım evleri toplu mezar gibi", "ABD'de huzurevleri morg gibi", "Kanada'da yaşlılar ölüme terk edildi", "Huzurevleri Tanrı'nın insafına terk edildi", "Yedi bin yaşlı bakımevinde öldü" (Altın, 2020, 54). Sosyal medyada ise covid-19 salgını ile yaşlılık ilişkilendirilerek "Kovucu", "Sökücü", "Silici" gibi isimlendirmelerden bulunulmuştur (Meisner, 2020, 58). Salgın sürecinde medyada yer alan yalan yanlış bilgiler, devlet yöneticilerinin uygunsuz bir şekilde popülist söylemleri, yaşlı bireylerin yaşama içgüdüünün bozulmasına, psiko-nörolojik olarak kırılğan olmalarına ve sürekli ölüm korkusu yaşamalarına neden olmuştur (Demir, 2022, 10).

7. Afetler Özelinde Sosyal Hizmetin Rolü

Afetler doğası gereği sosyal olgulardır, aynı zamanda afetlerin kaynağı sosyal yapıdan bağımsız da görülemez (Quarantelli, 1994, 5). Kişi birbirinden farklı birçok sistemle ilişki içindedir. Bundan dolayı afet sonrasında ortaya çıkan değişiklikler, birbiriyle ilişkili sistemler arasında uyumun bozulmasına neden olmaktadır. Bu amaçla sosyal hizmet bu sistemler arasında kopan bağların fonksiyonunu arttırmaya dönük müdahalelerde bulunmaktadır (Yaman ve Erten, 2015, 17).

Sosyal hizmet afetlerde sırasıyla; hazırlık, zarar azaltma, müdahale ve iyileştirme aşamalarında afet çalışmalarına katkı sunmaktadır (Yaman ve Erten, 2015, 18-19). Bu anlamda sosyal çalışanların geneli sosyal hizmet boyutuyla sundukları katkılar şu şekildedir (Siporin, 1987 ve Soliman 2000, akt. Tuncay, 2004, 29-30).

Afet nedenli ihtiyaçların belirlenmesi ve stresin ortadan kaldırılması için afetten etkilenmiş olan kişilerle ve ailelerle çalışmak.

Afetten etkilenen kişiler ile var olan kaynaklar arasında bağlantı kurmak.

Afetin psiko-sosyal kapsamı çerçevesinde çalışmalar yürütmek.

Kurumlar arası iş birliğinin sağlanmasına ve afet yardım sisteminin düzenlenmesine yardımcı olmak.

Var olan hizmetlerin iyileştirmek ayrıca yeni hizmetlerin gelişmesine katkıda bulunmak.

Afete hazırlık ve önleme aşamalarında, toplumun katkısını ve katılımını sağlamak.

Sosyal hizmetin eğitim işlevi gereği, afet kültürünün toplum içinde gelişmesine katkı sunmak için kurumsal hazırlıkların yapılması ve eğitim desteğinin sağlanması.

Afetlerde kriz müdahalesi modelinin uygulanmasına ek olarak topluma uzun vadede rehabilitasyon desteği verilmesi.

Bilgilendirme, yönlendirme, savunuculuk, bağlantı kurma ve sosyal yardım fonksiyonlarının yerine getirilmesi şeklinde.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Yaşanan salgın afetini diğer afet türlerinden ayıran en temel özelliği tüm dünyada eş zamanlı olarak yaşanmasıdır. Diğer bir ayırıcı özelliği ise fiziksel boyutunun ötesinde daha çok psikolojik ve sosyal boyutlarıyla daha uzun süreli yıkıcı etkiye neden olmasıdır. Ancak tüm afetlerin en temel benzer özelliği ise savunmasız olarak nitelenen engelli ve yaşlı bireylerin daha zor şartlar altında deneyimlemeleridir. Salgının bu yıkıcı etkisinin belirgin olarak hissedildiği yaş grubu ise atmış beş yaş üstü olarak kabul edilen yaşlı popülasyonda gerçekleşmiştir. Salgına bağlı ölüm oranlarına bakıldığında %81'den fazlasının 65 yaş üzeri kişilerden oluştuğu görülmüştür (CDC, 2021).

Yaşlılığın doğası gereği sağlık sorunlarının, salgında önemli bir dezavantaja dönüşmesinin yanı sıra, yaşlılara bu süreçte bazı ülkelerde uygulanan birtakım önlemler darwinist düşünce yapısı içinde yer alan, güçlü olanın hayatta kalabildiği, doğal seleksiyonu hatırlatmıştır. Bu bağlamda kovid-19 salgının başlamasının hemen ardından, yaşlılar özellikle gelişmiş Batı ülkelerinde, yalnızlık, yaş ayrımcılığı, dışlanma ve ihmal gibi pek çok olumsuz durum ile karşı karşıya kalmışlardır. Salgın sürecinde yaşlılara yönelik söylemlerin köklü yaş ayrımcılığına neden olduğu ve durumu pekiştirdiği yapılan pek çok çalışmada ortaya konulmuştur (Morrow ve diğ., 2020, 2; Varışlı ve diğ., 2020, 1229). Ayrıca Avrupa'da salgın sürecinde yaşlılara yönelik çoklu ihmallerin, binlerce yaşlının ölümüne neden olduğu da belirlenmiştir (Chen, 2020, 983-984; Gauriat, 2020).

Tüm olumsuzların merkezinde bulunan yaşlılara yönelik sosyal hizmetin müdahale etmesi gereken pek çok faktörden söz edilebilir. En başta birer insan hakları meselesi olmasından dolayı süreçte yaşanan ihlallere karşı küresel düzeyde savunuculuk rolünü ön plana çıkarmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda savunuculuk rolü ile birlikte baskı ve ayrımcılık karşıtı sosyal hizmet bakışını esas alınarak, salgın sürecinde daha çok belirginleşen yaş ayrımcılığı, sosyal dışlanma ve ihmale karşı mücadele edilmesini gerektirmektedir. Nitekim sosyal hizmetin yaşlılar ile ilgili çalışmalarında temel hedeflerinden bir tanesi de yaşlı ayrımcılığı ile ilgili politikalara öncülük etmektir.

Sosyal hizmetin "çevresi içinde birey" bakışı gereği, mikro ve mezo düzeyde yaşlılar ile ilgili, afete bağlı ihtiyaçlarının karşılanması, psiko-sosyal destek sağlanması, sosyal destek ağları ile sorumluluğu paylaşılması konusunda çalışmalar yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Makro düzeyde ise kurumsal iş birliğinin sağlanması, var olan kaynaklar arasında bağlantının sağlanması, sosyal yardımların ulaştırılması gibi daha birçok müdahaleden söz edilebilir.

KAYNAKLAR

Abay, A. R., Yaşlılar. M. Serdar. (Ed.). *Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Hizmet El Kitabı İçinde*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2020.

AFAD. (2022). *Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü*. (Erişim tarihi: 2 Şubat 2023). <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozluqu>.

Akbaş, E., Diğer Sosyal Hizmet Alanlarında Sosyal Hizmet Uygulamaları ve Genel Değerlendirme. Tomanbay. İ. (Ed.). *Sosyal Hizmet Uygulamaları* içinde, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2015.

Akkuş, M. S. (2020). Koronavirüs ve Covid-19. *Aksaray University Journal of Medical Sciences*, 1(2). 1-5.

Altın, Z. (2020). Covid-19 pandemisinde yaşlılar. *Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi*, 30(Ek sayı), 49-57.

Arpacı, F. *Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık*. Ankara: Türkiye İşçi Emeklileri Derneği Eğitim ve Kültür Yay. 2005.

Beğer, T. ve Yavuzer. H. (2012). Yaşlılık ve yaşlanma epidemiyolojisi. *Klinik Gelişim*, 25, 1-3.

CDC. (2021). *Saving lives protecting people*. (Erişim tarihi: 6 Ocak 2023). <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/need-extra-precautions/people-with-medical-conditions.html>.

Ceylan, H. *Yaşlılık ve Refah Devleti*. İstanbul: Açılım Kitap Pınar Yay. 2015.

Ciurean, R. L., Schroter. D. ve Glade. T. (2013). *Conceptual Frame works of Vulnerability Assessments for Natural Disasters Reduction*. London: INTECH Open Science.

Chen, K. (2020). Use of gerontechnology to assist older adults to cope withthe COVID-19 pandemic. *JAMDA*, 21(7), 983-984.

Cornell, V.J., Cusack. L. ve Arbon. P. (2012). Older people and disaster preparedness: A literatüre review. *Australian Journal of Emergency Management*, 27(3), 49-53.

Demir, A. *Yaşlı bireylerin afetler karşısındaki konumunun sosyal hizmet açısından değerlendirilmesi: Covid-19 ve Suluova Hacı Muammer Koca huzurevi yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezi örneği*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Bitlis Eren Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Bitlis. 2021.

Demir, S., Covid-19 Pandemisinin Yaşlılar Üzerindeki Etkileri. C. Yavuz (Ed). Covid-19 Pandemisinde Yaşlı içinde, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2022.

Duyan, V. Sosyal Hizmet Mesleği: Temelleri Yaklaşımları Müdahale Yöntemleri. Ankara: Sosyal Hizmet Derneği Yay. 2010.

Duyan, G. Ç., Yaşlı ve Ailesi ile Çalışma. U. Yanardağ, M. Z. Yanardağ (Ed.). Yaşlılık ve Sosyal Hizmet içinde, Ankara. Nika Yayınları, 2019.

Duyar, İ., Yaşlanma Yaşlılık ve Antropoloji. R. Mas, T. Işık, M. A. Karan, T. Beğer, Ş. Akman, T. Ünal (Ed.). Geriatri içinde, Ankara: Fersa Matbaacılık, 2008.

Eldar, R. (1992). The needs of elderly persons in natural disasters: Observations and recommendations. *Disasters*, 16 (4), 355-358.

Euronews. (2021). İtalya'da COVID-19'dan Ölen Yaşlıların 'Vazgeçilemez Değiller' Yorumunu Yapan Vali Özür Diledi. (Erişim tarihi: 11Ocak 2023). <https://tr.euronews.com/2020/11/01/italya-da-covid-19-dan-olen-yasl-lar-nvazgecilemez-degiller-yorumunu-yapan-vali-ozur-dile>

Euronews. (2021). Fransız Milletvekili: Yaşlı Bakım Evlerindeki Covid-19 Hastalarının Ölmelerine Göz Yumduk. <https://tr.euronews.com/2020/04/12/fransiz-milletvekili-yaslibakim-huzurevlerindeki-covid-19-hastalari-olumune-goz-yumduk>. (Erişim tarihi: 11Ocak 2023).

Fernandez, L. S., Byard. D., Lin. C. C., Benson. S. ve Barbera. J. A. (2002). Frail elderly as disaster victims: Emergency management strategies. *Prehospital and Disaster Medicine*, 17 (2), 67-74.

Fiğan, M. ve Özdemir. Y. D. Dijital Kültür, Dijital Eşitsizlikler ve Yaşlanma. Ankara: Alternatif Bilişim Derneği, 2020.

Froggatt, A. (1990). Family Work With Elderly People, Practical Social Work Series Editor. Jocamplng, London: Macmiillan Education.

Gauriat, V. (2020). The deadly impact of Covid-19 on Europe'scarehomes, Euronews. (Erişim tarihi: 11 Şubat 2023). <https://www.euronews.com/2020/05/08/the-deadly-impact-of-covid-19-on-europe-s-care-home>.

Haber7. (2020). (Erişim tarihi: 18 Ocak 2022). <https://www.haber7.com/dunya/haber/2983161-ingiltereden-korkutan-koronavirus-aciklamasi-curumus-cesetleri-iki-hafta-sonra-bulundu>.

Hui, D.S., Azhar. E., Madani, T. A., Ntoumi. F., Kock. R., Dar, O., Oppolita, G., Mchugh, T.D. ve Memish, T.D. (2020). The continuing 2019-nCoV epidemic threat of novel coronaviruses to global health—thelatest 2019 novel coronavirus outbreak in Wuhan, China. *International Journal of Infectious Diseases*. 91, 264–266.

IFSW. (2014). (Erişim tarihi: 11 Şubat 2023). <https://www.ifsw.org/sosyal-hizmet-nedir/>.

İnce, C. (2020). Afetlerde sosyal savunmasız bir grup olarak yaşlılar: Covid-19 örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7, 9, 184-198.

İşsever, H., İşsever, T. ve Öztan, G. (2020). COVID-19 epidemiyolojisi. *Sağlık Bilimlerinde İleri Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 1-13.

Klimud. (2021). Sars-Cov-2 Varyantları ve Etkileri. Klinik mikrobiyoloji uzmanlık derneği. (Erişim tarihi: 19 Ocak 2023). https://yuksekihtisasuniversitesi.edu.tr/uploads/docs/corona/1621236424_varyantlar-klImud-tmc.pdf.

Quarantelli, E. L. Draft Of A Sociological Disaster Research Agenda For The Future: Theoretical, Methodological And Empirical Issues, Disaster Research Center University Of Delaware Newark. Delaware. USA, 1994.

Meisner B. A. (2020). Are you OK, Boomer? Intensification of ageism and inter generational tensions on social media amid COVID-19. *Leisure Sciences*, 43 (1-2), 56-61.

Morrow-Howell, N., Galucia, N. and Swinford, E. (2020). Recovering from the COVID19 pandemic: a focus on older adults. *Journal Of Aging And Social Policy*. 32(4,5), 1-9.

Ngo, E. B. (2001). When disasters and agecollide: Reviewing vulnerability of the elderly. *Natural Hazards Review*, 2(2), 80-89.

T.C. Sağlık Bakanlığı. (2020). Covid-19 (Sars-Cov-2 Enfeksiyonu) Genel Bilgiler, Epidemiyoloji ve Tanı. Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. Bilimsel Danışma Kurulu Çalışması. (Erişim tarihi: 26 Ocak 2023). <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66337/genel-bilgiler-epidemiyoloji-ve-tani.html>.

Tekindal, M., Gelişimsel Özellikleri Açısından Yaşlıyı Değerlendirme. U. Yanardağ, M. Z. Yanardağ (Ed). Yaşlılık ve Sosyal Hizmet içinde, Ankara: Nika Yayınları, 2019.

Tercan, B. (2020). Biyolojik Afetler ve COVID-19. Paramedik ve acil. *Sağlık Hizmetleri Dergisi*. 1(1), 41-50.

Tuncay, T. Afetlerde Sosyal Hizmet, 1999 Yılı Marmara ve Bolu-Düzce Depremleri Sonrasında Gerçekleştirilen Sosyal Hizmet Uygulamaları. Ankara: Özbay Ofset Matbaacılık, 2004.

Varışlı, B. ve Gültekin, T. (2020). Yaşlı ayrımcılığının pandemi hali: COVID-19 sürecinde kuşaklararası etkileşimin dönüşümü. *Turkish Studies*, 15(4), 1227-1237.

Yaman ve Erten, R. Türkiye Sosyal Hizmet Birikiminde Doğal Afetler. Bibliyografik Bir Değerlendirme (1950-2013). İstanbul: Açılım Kitap, 2015.

Yıldırım, Ş. ve Şahin, F., Yaşlılık ve Sosyal Hizmet. H. Ceylan (Ed.). Modern Hayat ve Yaşlılık içinde, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020.

Zhu, N., Zhang. D., Wang. W., Li. X., Yang, B., J. Song. J., Zhao. X., Huang. B., Shi. W., Lu. R., Niu. P., Zhan. F., Ma. X., Wang. D., Xu. W., Wu. G., Gao. G. F., Phil. D. ve Tan. W. (2020). A novel coronavirus from patients with pneumonia in China 2019. *The New England Journal of Medicine*, 382,727-733.

